

La segregació escolar a Mallorca i bones pràctiques per aconseguir escoles més diverses

Emylse Mas

RESUM

Aquest article dona resposta a qüestions sobre el fenomen de la segregació escolar a les Illes Balears, un dels principals reptes educatius actuals. En primer lloc, s'ha realitzat una revisió bibliogràfica sobre la problemàtica de la segregació escolar, les causes i les conseqüències. A continuació, s'han analitzat les mesures que implementen alguns municipis a Mallorca que estan superant la segregació. Tercer, s'investiguen les dificultats de determinats municipis per implementar mesures contra la segregació. Finalment, s'aporten propostes per millorar el sistema d'adjudicació de places escolars. L'anàlisi se centra en sis centres educatius de tres municipis de referència de l'illa de Mallorca. Els resultats obtinguts apunten que la segregació escolar és un fenomen que incrementa la desigualtat. També es mostren exemples d'èxit en la implementació de programes de repartiment de l'alumnat i es proposen mesures per minvar la segregació escolar. Les dades utilitzades provenen d'una investigació qualitativa realitzada a docents de centres educatius i responsables municipals d'educació durant el curs escolar 2020-2021.

RESUMEN

Este artículo da respuesta a cuestiones sobre el fenómeno de la segregación escolar en las Islas Baleares, uno de los principales retos educativos actuales. En primer lugar, se ha realizado una revisión bibliográfica sobre la problemática de la segregación escolar, las causas y las consecuencias. A continuación, se han analizado las medidas que implementan algunos municipios en Mallorca que están superando la segregación. Tercero, se investigan las dificultades de determinados municipios para implementar medidas contra la segregación. Finalmente, se aportan propuestas para mejorar el sistema de adjudicación de plazas escolares. El análisis se centra en seis centros educativos de tres municipios de referencia de la isla de Mallorca. Los resultados obtenidos apuntan a que la segregación escolar es un fenómeno que incrementa la desigualdad. También se muestran ejemplos de éxito en la implementación de programas de reparto del alumnado y se proponen medidas para disminuir la segregación escolar. Los datos utilizados provienen de una investigación cualitativa realizada a docentes de centros educativos y responsables municipales de educación durante el curso escolar 2020-2021.

I. INTRODUCCIÓ

En el marc del Treball de Final de Grau de Pedagogia de la UIB, s'ha dut a terme una investigació amb l'objectiu d'analitzar la situació de la segregació escolar a Mallorca, partint de l'anàlisi a tres municipis. Les Illes Balears són el territori de l'Estat amb més població estrangera resident (18 %). Al mateix temps, determinades zones es troben entre les més pobres de l'Estat (barriades de Son Gotleu, Polígon de Llevant o la Soledat, a Palma) (INE, 2018). El treball se centra en tres municipis de referència, per les seves dimensions i població: Palma, Inca i Manacor. El primer ha trobat dificultats en la implementació d'estratègies efectives per lluitar contra la segregació, mentre que Inca i Manacor estan implementant mesures per fer front a aquest fenomen.

L'article s'estructura de la manera següent: primer, s'ha realitzat una revisió de la literatura sobre la segregació escolar, les causes i les conseqüències. En segon lloc, s'exposa la metodologia emprada:

enquestes qualitatives adreçades a docents de centres educatius i responsables municipals d'educació dels tres municipis citats. A continuació, s'han analitzat les mesures que implementen alguns municipis a Mallorca que estan superant la segregació i s'han investigat les dificultats de determinats municipis per implementar mesures contra la segregació. El treball finalitza amb les principals conclusions obtingudes i s'apunten propostes per millorar el sistema d'adjudicació de places escolars.

2. SEGREGACIÓ ESCOLAR

La literatura científica sobre la segregació escolar és nombrosa. Existeixen diverses definicions sobre el concepte. Alegre (2010: 1167) entén per segregació «la distribució desequilibrada d'alumnat d'un mateix perfil (socioeconòmic, cultural, procedència...) entre distintes escoles, en una mateixa etapa educativa». En el mateix sentit, Murillo & Martínez-Garrido (2019) consideren la segregació escolar com un fenomen en què es distribueix de manera desigual l'alumnat entre unes escoles i unes altres, ja sigui per les seves característiques personals, socials o condició. Valiente (2007: 203) també fa referència a la segregació escolar com un dels problemes principals per assolir l'equitat educativa: la segregació és una de les causes principals del desigual rendiment acadèmic. Segons Valiente «un sistema educatiu segregat és extremadament injust, ja que dona més als que més tenen, i menys als que estan pitjor».

Causes de la segregació escolar

Diversos factors afavoreixen l'aparició de la segregació:

1. *Segregació residencial.* És una de les fonts més directes de la segregació escolar. En la majoria de sistemes educatius, l'oferta es distribueix en funció de la potencial demanda de proximitat i, tenint en compte que la distribució dels diferents grups socials respon a patrons socioeconòmics, aquesta acaba essent la raó de la desigualtat d'accés als centres escolars (Valiente, 2008). En definitiva, el territori és un mecanisme d'estructuració de les desigualtats molt important i influent en els processos d'escolarització.
2. *La lliure elecció de centre per part de les famílies.* El sistema educatiu espanyol permet un ampli ventall d'elecció i, de fet, les famílies solen aconseguir plaça a les seves primeres opcions escollides. Per Rubia (2013), això suposa un nivell de satisfacció alt per part de les famílies, però deixa molt poc marge d'intervenció a les institucions públiques per revertir la segregació que es produeix. De fet, Dupriez (2009) sosté que en sistemes escolars com el de Bèlgica, on el marge d'elecció per part de les famílies i dels centres és molt gran, es produeix un increment de les desigualtats socials que afavoreix la segregació. En aquest sentit, Valiente (2008) remarca que les estratègies educatives de les famílies estan condicionades per la seva posició en l'estructura social.

Segons Robert (2007) la influència que poden exercir les famílies socioeconòmicament més afeblides és passiva o indirecta: aquests sectors no sempre disposen de la informació necessària sobre les diferents opcions escolars, ni el capital social necessari per fer les eleccions apropiades. En conseqüència, les polítiques de lliure elecció perjudiquen en moltes ocasions les famílies amb

menys expectatives educatives i menys capacitat de moviment en aquests contextos d'elecció. De fet, el repte de les institucions és trobar els mecanismes de distribució d'alumnat equitatiu que no generi excessives resistències entre les famílies ben situades que defensen la seva lliure elecció.

3. *Diferenciació institucional.* Els sistemes educatius que separen de manera primerenca l'alumnat són més segregadors, a més de crear competència entre centres per atreure el millor alumnat (Rubia, 2013). Altres autors (Jenkins et al., 2008) exposen —a partir dels casos d'Àustria, Alemanya i Hongria— com aquests sistemes educatius tenen itineraris escolars separats per a l'educació acadèmica i professional, fet que provoca una desigualtat en l'origen social entre els diferents itineraris, més que per les diferències dintre de cada itinerari.
4. *Falta de compromís social de la xarxa escolar concertada.* L'actual model de concert presenta importants problemes d'equitat pel que fa a l'accés de l'educació obligatòria (Rubia, 2013). Segons Alegre (2010), el sector públic finança els centres privats a canvi que aquests adaptin la seva oferta educativa als currículums oficials, no apliquin taxes de matriculació i acceptin determinats criteris comuns en l'assignació de places. Valiente (2007) considera que en el cas del sistema educatiu espanyol les condicions del concert no s'han fet complir mai. Per part de la xarxa privada s'argumenta que el càlcul econòmic del concert no pot garantir la gratuïtat i, al mateix temps, l'administració ha permès el cobrament de quotes a les famílies dels centres concertats. Aquest model accentua la segregació escolar.

Política d'elecció de centre

Les polítiques d'elecció de centre són «aquelles que amplien les oportunitats de les famílies per accedir a un centre alternatiu a l'assignat per l'administració educativa» (Alegre, 2010: 204). Per a Valiente (2008), els objectius de les polítiques d'elecció de centre són l'ampliació de les oportunitats d'elecció.

En el cas de l'Estat espanyol, el sistema educatiu està format per una xarxa majoritària pública i una xarxa privada minoritària amb un considerable nombre de concerts (Mancebón & Pérez, 2010). A Espanya, el risc de dualització del sistema educatiu no prové del fet que els alumnes de la concertada acabin rebent més recursos educatius que l'alumnat de la pública, sinó de la diferent extracció social de l'alumnat (Valiente, 2008).

El quasi-mercat educatiu

Alegre, Benito & González (2008) parlen dels models de *quasi-mercat* (o *open enrolment*): es generen desequilibris entre la demanda i l'oferta de places escolars. Les famílies competeixen entre elles per matricular els fills en l'àmplia oferta de centres. Les escoles que no són considerades d'excel·lència queden ocupades per alumnes matriculats fora de termini, per alumnat procedent de famílies més desfavorides o bé que no disposen de capital cultural a bastament per competir en el mercat d'elecció escolar. Per aquests autors (Alegre et al., 2008) hi ha quatre causes que provoquen la creació d'un model de quasi-mercat a l'educació.

1. El finançament públic de les escoles privades (concerts).
2. Els programes d'abonament o xec escolar. Un dels trets característics d'aquest sistema és que el xec escolar pertany a cada alumne; si l'alumne canvia de centre, aquest recurs econòmic se'n va amb ell. Això provoca la competència entre escoles per retenir els estudiants, i també permet a les famílies amb pocs recursos accedir a l'educació privada.
3. La diversificació de l'oferta pública i l'autonomia de centre. Augmenta les possibilitats de les famílies per triar centre en funció del projecte educatiu de centre.
4. La flexibilització en les mesures d'assignació de places per lloc de residència, és a dir, la flexibilització en la zonificació escolar.

Conseqüències de la segregació escolar

La segregació escolar té nombrosos efectes en el conjunt del sistema educatiu: afecta el rendiment, les possibilitats de contacte intercultural, l'equitat educativa, les possibilitats de continuïtat en el sistema educatiu o l'abandonament prematur dels alumnes més desafavorits (Bonal & Zancajo, 2018).

La principal conseqüència és que la segregació augmenta les desigualtats. Els efectes contextuals (*peer effects*) demostren que les característiques socioeconòmiques i acadèmiques del grup d'alumnes on és l'alumne al llarg del procés educatiu constitueixen un factor de primer ordre en els resultats escolars que obté. El rendiment acadèmic es veu afectat de manera directa per la segregació escolar. Malgrat que la titularitat del centre no determina els resultats de l'alumnat, s'observa una relació entre titularitat i resultats, que evidencia que a les escoles privades es concentren aquells alumnes que provenen d'un entorn socioeconòmic favorable, produint un *peer effect* que millora el resultat del conjunt de l'alumnat (Calero & Escardíbul, 2007). Mancebón & Pérez (2010) reforcen aquesta idea. En els sistemes educatius on hi ha una important segregació per motius socioeconòmics es limita la promoció social d'aquests alumnes. Els alumnes que tinguin una condició socioeconòmica desfavorable tendran una doble barrera: per una banda les dificultats inherents a la seva condició social, i per altra la causada pels *peer effects*. En canvi, pels alumnes que es trobin en la situació contrària, és a dir, amb bones condicions socioeconòmiques i contextuals, aquestes oportunitats es veuran incrementades. Per tant, la segregació escolar provoca que aquestes diferències inicials entre l'alumnat augmentin a llarg termini.

3. METODOLOGIA

Per assolir els objectius plantejats, s'han realitzat un total de nou entrevistes en profunditat a responsables i a mestres de sis centres educatius i a responsables polítics municipals en l'àmbit de l'educació dels municipis de Palma, Inca i Manacor. També s'ha organitzat un grup de discussió amb participació de directius, mestres i els responsables municipals d'educació.

La recollida de dades s'ha realitzat a quatre tipologies d'entrevistats: centres que estan superant la segregació (CEIP Llevant, CEIP Simó Ballester, CEIP Sa Torre); centres que es troben immersos en fortes situacions de segregació (El Paula Torres, CEIP Verge de Lluc, CEIP Es Pont); responsables polítics de municipis que han implementat mesures de repartiment d'alumnat (Inca i Manacor), i, finalment, responsables polítics de municipis que no han implementat mesures de repartiment d'alumnat (Palma).

Les entrevistes i el grup de discussió es realitzaren entre els mesos de març, abril i maig de 2021, en plena pandèmia covid-19, i, per aquest motiu, moltes es feren per via telemàtica o per via telefònica, quan va ser possible es desenvoluparen de manera presencial. L'autora vol agrair molt especialment la seva col·laboració i disponibilitat per aquesta investigació.

4. RESULTATS

En aquest apartat es detallen els principals resultats de la recerca sobre la situació de la segregació escolar als municipis analitzats.

Situació de segregació escolar als centres educatius i municipis analitzats i les conseqüències que se'n deriven

La problemàtica de la segregació s'ha detectat en major o menor mesura a tots els municipis analitzats. La percepció de desequilibri a les escoles de Palma és important.

«La situació és que hi ha una immensa majoria d'infants de minories ètniques i amb dificultats socials. La totalitat del nostre alumnat té moltes dificultats». Entrevista bilateral - directora d'escola segregada.

«Estam en una situació molt greu, perquè a l'escola tenim més d'un 40 % d'alumnat NESE. A 6è tenim un 69 % d'alumnat NESE. Ho trobam escandalós». *Focus group* - docent d'escola segregada.

Als municipis d'Inca i Manacor —que han implementat mesures per al repartiment equitatiu de l'alumnat— partien de situacions de segregació.

«Ens trobarem centres amb ràtios del 70-80 % de classes d'alumnat de procedència principalment magrebina». Entrevista bilateral - responsable municipal d'ajuntament que ha implementat mesures.

Existeix un alt consens entre els entrevistats que la segregació augmenta la desigualtat:

«Constata la derrota del servei públic, i fins i tot moltes vegades l'escola pública mateixa ha entrat dins aquest joc, de rànquing de centres». *Focus group* - responsable municipal d'ajuntament que ha implementat mesures.

«Amb la segregació no només lleeves oportunitats sinó que col·labores que aquestes desigualtats es perpetuïn». *Focus group* - docent d'escola segregada.

Mesures que implementen els municipis que estan superant la segregació

Un dels aspectes clau a l'hora d'implementar mesures per combatre la segregació és la capacitat de consens social i polític al municipi. Els dos municipis que implementen mesures efectives contra la segregació parteixen de la unitat de la comunitat educativa, escoles (públiques i concertades), associacions de pares i mares i institucions.

«Va ser clau implicar tots els centres, tant públics com privats. A les concertades allò que els va convèncer va ser el fet de poder baixar ràtios, perquè ens trobàvem amb els centres segregats amb ràtios molt baixes, i les concertades amb ràtios molt elevades». Entrevista bilateral - responsable municipal d'ajuntament que ha implementat mesures.

«Es va signar un document de consens, el qual signaven tots els equips directius de tots els centres educatius, les seves AMIPAS, Ajuntament i Conselleria d'Educació». Entrevista bilateral - responsable municipal d'ajuntament que ha implementat mesures.

Un consens que, malgrat que no fou fàcil d'aconseguir, implica un treball important per part de l'ajuntament i dels mateixos centres escolars, que s'esforcen a atreure una tipologia d'alumnat divers a partir del seu projecte educatiu.

«El fet de tenir un projecte educatiu de música integrada també fa que hi hagi famílies que s'incorporin al centre pel projecte. Famílies que ens trien en primera opció. I això abans era impensable». Entrevista bilateral - directora d'escola que ha superat la segregació.

Com expliquen els entrevistats, des dels ajuntaments també passaren situacions complicades i hagueren de fer front a crítiques per part d'algunes famílies i mitjans de comunicació.

«Si tires d'hemeroteca surt alguna portada el juliol de 2015 bastant bèstia, del tipus: "22 famílies no quieren llevar a sus hijos al colegio para no ir con inmigrantes". Ens va tocar fer moltes reunions, visites, rebudes al despatx, telefonades...». Entrevista bilateral - responsable municipal d'ajuntament que ha implementat mesures.

Les mesures que implementen els dos municipis analitzats es basen en el repartiment de l'alumnat NESE de manera equitativa entre escoles públiques i concertades quan comencen l'escolarització a 4t d'educació infantil.

«Es varen organitzar entrevistes amb les famílies que s'havien d'incorporar als centres, això suposava unes 170 entrevistes sobretot a alumnat magrebí, i sobretot era fer una "etiqueta", tot i que els pedagogs sempre deim que hem de defugir de les etiquetes, en aquest cas ens servia perquè cada classe se semblàs un poc al que és el nostre poble, i es va marcar 14 alumnes ordinaris, 6 NESE i 1 NEE a cada classe, i a partir d'aquí es va

començar a repartir». Entrevista bilateral - responsable municipal d'ajuntament que ha implementat mesures.

Efectes de les mesures per lluitar contra la segregació

El procés de canvi de tenir escoles segregades a la normalització i la diversitat en la xarxa d'escoles d'aquests municipis és un procés que es planteja a mitjà i llarg termini, atès que és un canvi que comença des del primer curs del segon cicle d'educació infantil, i curs rere curs es va estenent al conjunt de l'escola.

«Començam a escolaritzar d'una manera equitativa i equilibrada diferent alumnat del qual estan acostumats, serà una cosa molt progressiva i molt gradual. Començam ara amb infantil de 3 anys, l'any que ve més, i l'altre més...». Entrevista bilateral - responsable municipal d'ajuntament que ha implementat mesures.

Tant a Inca com a Manacor, el fet que s'hagin implementat mesures per aconseguir un repartiment equitatiu de l'alumnat entre les diferents escoles públiques i concertades fa que estiguin en un procés de superació de la segregació.

«La situació d'estigmatització està totalment superada». Entrevista bilateral - directora d'escola que ha superat la segregació.

«La nostra escola ha deixat d'estar estigmatitzada. El fet del repartiment ha fet que el nostre projecte educatiu sigui més visible i pugui ser més valorat. La nostra escola ha deixat de ser un gueto i això és molt positiu». Entrevista bilateral - directora d'escola que ha superat la segregació.

Dificultats a Palma per implementar mesures contra la segregació

La situació a la ciutat de Palma és complexa. Fer un repartiment equitatiu i al mateix temps no preveure la proximitat al domicili és complicat. Des dels responsables municipals s'apunten algunes d'aquestes dificultats i també evidencien el lligam de la segregació residencial a l'escolar:

«La zonificació de la situació socioeconòmica dels barris fa que també sigui molt complicat si cerques aquesta proximitat dels alumnes als centres del barri. Si nosaltres obligam un alumne de Son Goteu a anar a una escola de la zona de la Vileta, li estam generant un problema de transport. Per tant, s'havia de treballar una mica el tema de la zonificació escolar. A Palma hem passat de tres a cinc zones escolars. I en aquests moments estam en 8 zones escolars perquè han sectorialitzat algunes d'aquestes cinc zones». Entrevista bilateral - responsable municipal d'ajuntament que no ha implementat mesures.

El desequilibri territorial també s'apunta com una dificultat:

«Tenim zones de Palma on pràcticament no hi ha escoles concertades, o determinades zones de Palma on hi ha molta concentració d'escoles concertades i determinades zones de Palma

on falta oferta escolar, però on tampoc tenim espai per construir centres escolars. I d'altres on n'hi ha un excés». Entrevista bilateral - responsable municipal d'ajuntament que no ha implementat mesures.

Un altre element clau és la manca de places escolars:

«Palma, com a capital de província és l'única que en els darrers deu anys ha seguit creixent en població escolar, entorn d'uns 300-400 alumnes cada any, això el que en realitat implica és que en els darrers 10 anys s'haurien d'haver creat moltes escoles per tenir unes ràtios correctes. Això ha afectat negativament i ha provocat més segregació escolar, que la que podria haver-hi anys endarrere». *Focus group* - responsable municipal d'ajuntament que no ha implementat mesures.

«Fa més de 10 anys que no es crea cap centre nou al municipi». Entrevista bilateral - responsable municipal d'ajuntament que no ha implementat mesures.

El 2019 es va intentar fer un projecte pilot de repartiment equitatiu a una de les zones escolars de Palma, però finalment no es va dur a terme: ho exposen els responsables municipals:

«El 2019 vàrem intentar agafar una d'aquestes zones que fos en certa manera intermèdia pel que fa al nivell de segregació. Però a Palma ens trobam que tenim 3 mediadors culturals per tota la ciutat, i a més no depenen de la nostra àrea». Entrevista bilateral - responsable municipal d'ajuntament que no ha implementat mesures.

«Vàrem iniciar un projecte d'escolarització equilibrada que necessitava un acord que se signà amb les escoles concertades. I aquest punt se li va complicar, a la Conselleria, perquè quan les concertades varen veure que s'entrava dins Palma es posaren molt més a la defensiva». Entrevista bilateral - responsable municipal d'ajuntament que no ha implementat mesures.

Així, tot i la voluntat política, hi ha consciència que no serà senzill ni automàtic, a causa de la diversitat d'interessos d'alguns sectors:

«Ara per ara, doncs, el tema a Palma està aturat perquè s'està pendent de resoldre el conveni amb les concertades i a més des de la Conselleria estan abocats a gestionar la situació de pandèmia». Entrevista bilateral - responsable municipal d'ajuntament que no ha implementat mesures.

El paper de la concertada i la doble xarxa educativa

Pel que fa a la situació amb les concertades, la seva implicació es planteja com un altre tema central en l'èxit d'un procés de repartiment equitatiu. Actualment, s'apunta com a l'element més difícil, sobretot a Palma:

«Quan des de la Conselleria es va voler posar en marxa el projecte de repartiment equilibrat de l'alumnat varen modificar el decret d'admissió d'alumnes, en el sentit que la reserva de pla-

ça es mantenia fins que acabava el procés de matriculació i la Conselleria va modificar això fins a 30 de setembre, que no acaba de ser la solució, però sí que era un punt d'inflexió respecte a abans. Aquesta mesura, Escola Catòlica la va impugnar davant els tribunals i va guanyar, i la Conselleria va haver de rectificar i tornar a la situació anterior». Entrevista bilateral - responsable municipal d'ajuntament que no ha implementat mesures.

«La normativa també permet que per aquells centres que tenen un 30 % o més de NESE fer una reducció de ràtios. Però sembla ser que això no s'ha aplicat gaire, només una vegada a l'Escola Graduada i als dos o tres anys, el govern del PP ho va retirar». Entrevista bilateral - responsable municipal d'ajuntament que no ha implementat mesures.

En canvi, a Inca i Manacor, malgrat les dificultats, sí que va ser possible l'acord amb les concertades:

«Els centres concertats varen voler jugar a remar a favor d'això, perquè al cap i a la fi els perjudicava també aquesta situació, perquè ens anàvem que hi havia escoles amb ràtios molt elevades dins classes de primària quan a l'escola amb més segregació les ràtios eren molt més baixes». Entrevista bilateral - responsable municipal d'ajuntament que ha implementat mesures.

Com a solució a la problemàtica de les quotes des dels ajuntaments es va començar a finançar les famílies:

«Aquí es varen posar en marxa altres iniciatives. Una, arran d'això l'Ajuntament va posar 60.000 euros i a dia d'avui ja són 90.000 per a subvencions per a adquisició de llibres, material, uniformes...». Entrevista bilateral - responsable municipal d'ajuntament que ha implementat mesures.

«Les AMIPA varen posar en marxa programes de reutilització de llibres i també d'uniformes». Entrevista bilateral - responsable municipal d'ajuntament que ha implementat mesures.

Les escoles concertades també ofereixen jornada partida, que, segons els entrevistats, és un element molt valorat per part de les famílies.

«La majoria d'escoles concertades estan fent jornada partida i les públiques continuada. I això a nivell d'una família que ha de triar centre educatiu per als seus fills, amb tots els seus condicionants familiars i laborals, és un element important. I aquí les escoles públiques no han volgut entrar mai». Entrevista bilateral - responsable municipal d'ajuntament que no ha implementat mesures.

Però la doble xarxa educativa, també la trobam a l'educació pública, tant a Palma, com a Manacor i Inca:

«Les escoles públiques del nostre barri estan plenes i la nostra cada curs té ràtios més baixes i falta de matrícula». Entrevista bilateral - directora d'escola segregada.

«Exemples com el CEIP Felip Bauçà i el Col·legi Públic de Pràctiques que els separa un carrer i la tipologia d'alumnat d'un a l'altre és radicalment oposada. Hi ha situacions com aquestes que amb el sistema de la Conselleria d'Educació són difícils de resoldre». Entrevista bilateral - responsable municipal d'ajuntament que no ha implementat mesures.

«Tenim també una xarxa de centres afavorits i positius, també a les públiques, i des de Conselleria s'ha jugat a alimentar un format de competència entre escoles. I hi ha famílies que no tenen cap problema a dur l'infant a 30 km de casa seva a una escola que s'ha posat molt de moda. I Conselleria ha alimentat fer una competició d'escoles *premium*, quan els doblers i els recursos s'haurien d'haver posat més a les escoles segregades i amb més dificultats que és allà on fan falta». *Focus group* - responsable municipal d'ajuntament que ha implementat mesures.

El rol de l'administració pública

Existeix un alt grau de consens entre els entrevistats sobre quin és el paper que ha de jugar l'administració per solucionar la problemàtica de la segregació i què falta fer per avançar més. Un dels temes més citats és la manca de finançament i recursos.

«La manca de finançament és flagrant, es necessiten més recursos humans i de tots tipus i també materials. Necessitam un canvi de paradigma de país». *Focus group* - responsable municipal d'ajuntament que ha implementat mesures.

«Si a Son Goteu poguéssim reduir ràtios, per atendre millor, per estar millor perquè hi ha tanta necessitat per metre quadrat que no donam a l'abast. Les ràtios haurien de ser raonables per tothom». Entrevista bilateral - directora d'escola segregada.

Una altra qüestió en la qual coincideixen molts dels entrevistats és la necessitat d'eliminar la lliure elecció de centre com un dret que tenen les famílies.

«La lliure elecció de centre és el que fa més mal a l'educació pública». Entrevista bilateral - responsable municipal d'ajuntament que ha implementat mesures.

«La lliure elecció de centre no és real. És real per a les famílies que poden triar pagar o no pagar a les concertades, per a la resta no hi ha elecció possible. Nosaltres tenim unes quotes baixíssimes de material i tot i així és autènticament difícil per a les famílies. I els donam tot el que podem». Entrevista bilateral - directora d'escola segregada.

Altres qüestions que plantegen els entrevistats fan referència a la normativa i al suport institucional per acabar amb l'estigmatització.

«És important que des de l'administració també es fomentin més projectes família- escola, ajudar a motivar les famílies perquè s'impliquin i participin a l'escola a través de les APIMAS. Aquesta és una tasca de sensibilització que no pot fer l'escola tota sola». Entrevista bilateral - directora d'escola que ha superat la segregació.

«A la normativa diu que no hi ha d'haver més d'un 10 % de diferència d'alumnat NESE dins la mateixa zona escolar. Però aquesta informació es desconeix, no és pública». *Focus group* - docent d'escola segregada.

5. CONCLUSIONS

La segregació escolar és un problema social que incrementa la desigualtat

1. A les escoles segregades amb un alt percentatge d'alumnes vulnerables es dificulta la tasca educativa, i aquesta és més difícil i complexa. Es converteix en una funció gairebé exclusivament social en detriment de la funció pedagògica. En ocasions, el personal docent fa tasques més vinculades al treball social, més que no pas a l'escolar.
2. Les aportacions dels participants en la investigació també reafirmen la idea que la funció compensadora de mancances es perd a les escoles segregades. Compensar les mancances en un ambient homogeni resulta més difícil.
3. La segregació escolar afecta la igualtat d'oportunitats. Contextos escolars amb un 70 % d'infants NESE insinuen un fracàs de l'educació com a servei públic. Com s'ha vist al treball de Calero & Escardíbul (2007) demostren que els efectes contextuais (*peer effects*), és a dir, les característiques del grup d'alumnes, constitueixen un element primordial en els resultats escolars que s'obtenen. Aquesta investigació confirma les aportacions dels docents i responsables polítics entrevistats, que assenyalen la igualtat d'oportunitats com un dels efectes de la segregació.
4. La segregació escolar està fortament vinculada a la segregació residencial: el territori és un mecanisme d'estructuració de les desigualtats (Valiente, 2008). Al municipi de Palma, amb més d'un 18 % de població estrangera, trobam barris que estan entre les zones més pobres de l'Estat (INE, 2018), tal com varen confirmar els responsables municipals de l'Ajuntament de Palma.

Elements per a l'èxit en la implementació de programes de repartiment de l'alumnat

5. Aconseguir el consens social (administració, escoles públiques i concertades, i famílies), com s'ha fet en els casos d'Inca i Manacor.
6. Recursos humans per poder entrevistar les famílies que incorporen els infants per primera vegada a l'escola: així s'ajuda a fer un repartiment equitatiu entre escoles segons la situació de cada infant. A partir de les aportacions dels responsables municipals entrevistats, es conclou que els recursos per aquesta qüestió són fonamentals per engegar un projecte de distribució equitativa de l'alumnat.
7. Voluntat política i accions concretes per part dels centres públics (treballar en el projecte educatiu per atreure alumnat divers), dels centres concertats (acceptar el repartiment va-

lorant la davallada de ràtios que suposava), APIMAS (treballant conjuntament per enfortir la xarxa pública i concertada com a educació per a tothom), administracions públiques (entrevistes a famílies d'infants que s'incorporen per primera vegada a l'escola i més recursos econòmics i humans).

Altres mesures per contribuir a millorar el sistema de repartiment equitatiu de l'alumnat

8. Més places públiques. Si l'educació és un dret fonamental, l'oferta pública hauria de ser suficient per al conjunt de la població.
9. Reduir o eliminar els costos indirectes de l'elecció de centre. És a dir, acabar amb el cobrament de quotes i altres serveis per part de l'escola concertada (uniformes, activitats extres...). Assegurar la plena gratuïtat dels centres concertats.
10. Quota màxima i tancament de la matriculació NESE dels centres segregats amb un alt percentatge d'alumnes vulnerables.
11. Reserva real de places d'incorporació tardana a tots els centres.
12. Donar suport a les famílies i evitar la desigualtat sociocultural a l'hora de realitzar els processos d'escolarització, mitjançant l'acompanyament.
13. Fort impuls a les polítiques d'habitatge social, per tal de combatre la segregació residencial.
14. Assumir que el problema de la segregació té un origen socioeconòmic i actuar en conseqüència (mesures per a la transformació del model econòmic i social).

Finalment, el present estudi deixa diverses vies d'investigació obertes per a posteriors treballs, com són la temàtica de copagament a les escoles concertades; la possibilitat de programes de mobilitat entre les famílies de pocs recursos com a eina per disminuir la segregació; considerar sistemes de selecció d'alumnat que tinguin en compte les desigualtats estructurals; o quantificar l'impacte dels efectes de la segregació en el capital humà.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Alegre, M.A. (2010). «Casi mercados, segregación escolar y desigualdad educativa: una trilogía con final abierto». *Educação & Sociedade*, 31(113), 1157-1178. Recuperat el 19 de gener de 2021 de: <<https://doi.org/10.1590/S0101-73302010000400006>>.

Alegre, M.; Benito, R. i González, I. (2008). «Procesos de segregación y polarización escolar: La incidencia de las políticas de zonificación escolar». *Profesorado: Revista de currículum y formación del profesorado*. Vol. 12-2, 116-141. Recuperat el 13 de febrer de 2021 de: <<https://www.ugr.es/~recfpro/rev122ART5.pdf>>.

Bonal, X. i Zancajo, A. (2018). Informe «Equivalència territorial en la planificació educativa a Barcelona: diagnòstic i propostes», juliol 2018. GEPS-UAB i CEB. Recuperat el 24 de gener de 2021 de: <<https://docplayer.es/122524913-Equivalencia-territorial-en-la-planificacio-educativa-a-barcelona-diagnostic-i-propostes.html>>.

Calero, J. i Escardíbul, J. O. (2007). «Evaluación de servicios educativos: el rendimiento en los centros públicos y privados medido en PISA-2003». *Hacienda Pública Española / Revista de Economía Pública*, 183-(4/2007), 22-66. Universitat de Barcelona. Recuperat el 22 de gener de 2021 de: <<https://ieub.edu/wp-content/uploads/2018/04/2007-IEB-WorkingPaper-07.pdf>>.

Dupriez, V. (2009). «La segregació escolar: reptes socials i polítics». Barcelona: Fundació Jaume Bofill. Recuperat el 27 de gener de 2021 de: <<https://fundaciobofill.cat/uploads/docs/7/2/t/d/b/v/z/m/w/511.pdf>>.

Instituto Nacional de Estadística (2018). «Atlas de distribución de la renta de los hogares». Recuperat el 22 de gener de 2021 de: <<https://inespain.maps.arcgis.com/apps/MinimalGallery/index.html?appid=c8b41b2c471845afbc8f8eb20c54382e#>>.

Mancebón, M. J. i Pérez, D. (2010). «Una valoración del grado de segregación socioeconómica existente en el sistema educativo español. Un análisis por comunidades autónomas a partir de PISA 2006». *Estudios Economicos Regionales y Sectoriales: EERS*: Vol. 10, N. Extra 3, 129-146. Recuperat el 19 de febrer de 2021 de: <https://www.researchgate.net/publication/227410135_Una_valoracion_del_grado_de_segregacion_socioeconomica_existente_en_el_sistema_educativo_espanol_Un_analisis_por_comunidades_autonomas_a_partir_de_pisa_2006>.

Murillo, F.J. i Martínez-Garrido, C. (2019). «Perfiles de segregación escolar por nivel socioeconómico en España y sus Comunidades Autónomas». *RELIEVE*, 25(1), art. 1. Recuperat el 7 de febrer de 2021 de: <<http://doi.org/10.7203/relieve.25.1.12917>>.

Robert, P. (2007). «The Influence of Educational Segregation on Educational Achievement». European Forum 2006/2007. Recuperat el 15 de març de 2021 de: <<https://core.ac.uk/download/pdf/45675122.pdf>>.

Rubia, F.A. (2013). «La segregación escolar en nuestro sistema educativo». *Forum Aragón: revista digital de FEAE-Aragón sobre organización y gestión educativa*, 10, 47-52. Recuperat el 17 de febrer de 2021 de: <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4688639>>.

Valiente, O. (2008). «¿A qué juega la concertada? La segregación escolar del alumnado inmigrante en Cataluña (2001-06)». *Profesorado: revista de currículum y formación del profesorado*, Vol. 12, 2, Art. 6. Recuperat el 14 de febrer de 2021 de: <<http://www.ugr.es/local/recfpro/rev122ART6.pdf>>.

Valiente, O. (2007). «Polítiques d'elecció de centre i segregació escolar: els centres privats dependents en els sistemes educatius europeus». *Temps d'Educació*, 33, 203-20. Recuperat el 12 de febrer de 2021 de: <https://ddd.uab.cat/pub/artpub/2008/117827/tempedu_a2007n33p203.pdf>.

